

Til

Dere som ønsker å forstå en såkalt "Landssviker"s
syn på "Landssvik-oppgjøret".

(Denne åpne meddelelse sendes bl.a. til Kongen, Kronprinsen, Høyesterett, Stats- og Justisministeren, Riksadvokaten).

--0--

Først i den aller seneste tid er jeg fri til å gå inn for en tanke som jeg lenge har villet omsette i handling, nemlig på et eller annet vis - naturligvis i all beskjedenhet - å prøve som enkelt-individ å gjøre noe i retning av å bekjempe uretten i det såkalte "rettsoppgjør". For min egen del betyr det nå ikke så meget hva konsekvensen av et slikt skritt vil føre med seg i retning av økede vanskeligheter. Jeg kan ta skrittet fordi jeg er i den stilling at ingen er avhengig av meg.

Jeg tror at det er de samme impulser i meg som virker nu som den gang da jeg meldte meg som frivillig for å støtte Finland (før Finnlands-krigen brøt ut) og da jeg gikk inn i NS eller da jeg var med til fronten. Der er ingen brist i logikken her, for selv om skjebnen ville det slik at Tyskland tapte - betyr det ikke at det måtte være uriktige skritt å ta de som jeg tok. I ytre forstand kan det se ut som om man tok feil, men etter sin indre følelse gjorde en bare hva en måtte gjøre.

Etter min innsikt er dette "rettsoppgjør" et bevis for at "nazismen"s ånd lever videre, og det enten dette "rettsoppgjør" ble beordret av de seirende vestmakter eller ei. Landssvik-anordningen er en hevnaakt! Men der er også frykt i den: frykten for selv ikke å være tilstrekkelig nasjonal. Og denne frykt har bragt med seg en rekke moralske og juridiske feilgrep.

Det som er skrevet ned her er uten krav på å være noe annet enn en åpen tale. Da jeg er forretningsmann av profesjon og ikke skribent må jeg be om forståelse herfor. Stil og form, som naturligvis burde være tilstede, får en unnvære. Disse tanker gjør ikke krav på annet enn å forsøke å være en appell om selv å tenke i en tid hvor det er mer nødvendig enn noensinne. Tenk først, gjennomvarme tanken med sunne følelser og så sette en fri handling ut i livet om det er mulig. Hvis ikke, så får en nøye seg med tanken og medfølelsen med alle som lider så uforskyldt, - ja ikke minst med dem som lider ferskyldt.

Hvordan et landssvik-oppgjør finner sted i andre land vet jeg for lite om til å kunne danne meg en mening om det. Men i siste hefte av det danske tidsskrift "Øieblikket" er der en artikkel av minister P. Skov: "Vor Udenrigspolitik i Kommissionsberetningens Lys". Skov pointerer, at borgernes plikt var definert i Kongens proklamasjon om å utvise loyal opptreden mot "alle, som har en myndighed at udøve". Skov skriver: "Regjeringen benægtede bestemt, at landet befandt sig i krigstilstand". Skov mener i motsetning hertil at landet var hørtatt.

Til folket

folk

Som i Danmark har vi også her i Norge en konge som er et slags symbol for (landet.) Jeg har for min del i grunnvokkene vært republikaner hele mitt liv. Som institusjon har kongedømmet spilt en dominerende rolle i menneskenes liv: religiøst, sosialt og politisk. Det er derfor forståelig, at begrepet "kongen" for en del mennesker fremdeles kan ha en viss magisk betydning, og at kongen fremdeles er sett på som majestet. Slik er det ikke for meg. Jeg betrakter det som tragisk for vårt land, at vi i 1905 valgte kongedømmet. Det er en institusjon med rik fortid, men neppe med noen lang fremtid. - Det at vår konge var klok nok til ikke å ta imot kallet før han hadde sikret seg et sterkt flertall i folket, det betydde for meg at han - uansett hva som skjedde - måtte forbli konge så lenge han levet. Det skyldte folket ham. Men når han nu flyktet ut av landet? Ja, da opphørte etter min mening derne forpliktelse. Det er med overvinnelse jeg sier dette, fordi vår konge nu er en gammel mann, og en vil gjerne spare de gamle mest mulig. Dog ser jeg det slik at når uttalelsen bare er saklig, må den være meg tillatt. Kongen er ikke for meg noen hellig person, men er den fremste representant for landet, og har derfor krav på den største respekt og ærbødighet som sådan.

Hos oss fikk vi "Landssvik-loven", dette helt "nazistiske" lovverk, som ble utspekulert utenfor landet av flyktede nordmenn som ville ha hevn. Den ble godkjent av London-regjeringen. Hva er da dette for en regjering? Er det den samme som i en viss forstand forberedte 9. april 1940? Er det den, som var skyld i at tyskerne med full rett kom til landet, fordi den ikke ville eller turde forsvare vår nøytralitet, ettersom den f.eks. beordret våre vaktskip til bare å se på et eklatant nøytralitetsbrudd? Er det den, som ikke skjønnte at Tyskland gjerne ville ha Norge nøytralt- (men rimeligvis under den forutsetning at vi også mente noe med nøytraliteten)? Den regjering, som flyktet da dens egen politikks sammenbrudd kom for dagen? Flyktet i panikk i stedet for å være på sin post. Og som - etter at tyskerne var kommet til landet - beordret mobilisering, men ufattelig nok bare en delvis mobilisering og med den bestemmelse, at første mobiliseringsdag ikke skulle være før 11. april. Det er den samme regjering! Og den, som også i juni-dagene først flott avslø tyskernes fredstiltud og som, da den et par dage senere fikk meddelelse om at de allierte stridskrefter forlot landet, straks forsøkte å stanse overbringelsen av dette avslag og - da det allerede var for sent å trekke avslaget tilbake - gjennom den svenske regjering tilbød tyskerne fred på så godt som de samme vilkår, som den noen dage i forveien hadde avslått! Et tilbud, som tyskerne ikke en gang svarte på!

Forfatteren av boken "Den norska Tragedin" (Federativs Förlag, Stockholm) som forteller om dette er en norsk offiser som selv var med. Boken utkom i 1943, altså før der var gått politikk i disse forhold, og man har ikke votet å reise tiltale mot ham. Man forsøker å tie boken i hjel! Jeg siterer fra den:

"Den 3. juni framla den norska regeringen ett eget fredsförslag som innehöll ungefär detsamma som det den hadde avslagit

några dagar tidigare. Avsikten med denna manöver var att tyskarna skulle luras att sluta fred innan de fick reda på de allierade truppernas reträtt från Norge"...

" Då tidpunkten för utskjeppningen närmade sig utan att tyskarerna hade givit något parlamentariskt svar stod regeringen åter inför alternativet kapitulation eller landsflykt och fortsatt kamp. Åter sökte regeringen finna en kompromiss mellan de oförsonliga motsättningarna. Det uppstod först två flyglar. Den ena ville fortsätta kriget från England, den andra ville kapitulera. I första omgången segrade den aktivistiska flygeln, trots kronprinsens motstånd. Det beslöts att regeringen och härens överkommando skulle lämna landet och fortsätta kriget från England. Emellertid visade det sig att den pacifistiska stämningen hade blivit för stark. För att undgå splitt-ring kom parterna fram till följande kompromiss: regeringen skulle lämna landet och från England tilvarata landets intressen, men kriget skulle upphöra. Regeringen skulle alltså övergå från att vara krigförande till att bli icke-krigförande på Englands sida. Kampen mot Tyskland skulle nog föras vidare, men icke med militära medel. Den skulle bara föras med hjälp av handelsflottan och med andliga medel. Följden var att härens överkommando gav sig tillsammans med trupperna. Inga trupper kommanderades ombord för att fortsätta kriget från England." Divisionschefen för Nordnorge, general Fleischer, gick ombord som frivillig enskild person. Då Oslopressen angrep regeringen för att den lämnat landet och för att "norskt blod skulle flyta på främmande botten", preciserades från regeringshold att inga soldater tagits med till England, utan endast frivilliga hade rest. Den norska militärmakten hade således upphört att existera, och det återstod bara en frivilligkår.".....

Disse hendelser peker hen på viktige forhold. Kongen har i fredstid ikke stort han skal ha sagt i den direkte ledelse av landets anliggender. Men i ufredstid blir forholdet et annet. Han er den øverste krigsherre, han bestemmer krig og fred. *med dr.*

Nu hevdes det, at Norge var i krig med Tyskland fra 9. april 1940 av, og at man ikke anerkjente at tyskerne var kommet hit til landet som venner og hadde okkupert det før å forsvare Norges nøytralitet, - den nøytralitet, som Norge selv hadde vist, at det ikke kunne eller ville forsvare. Kan vi betrakte det som behandlet i statsråd og avgjort av Kongen, at Norge var blitt krigsdeltaker? Jeg kjenner i all fall intet til det. Og da tyskerne fremsatte sitt fredstilbud om at regjeringen kunne få holde til i Nord-Norge, ble så dette behandlet i statsråd og avgjort av Kongen? Og da så endelig nordmennene noen dage etter fremsetter sitt fredstilbud gående ut på så nær som mulig det samme som tyskernes, var så dette behandlet i statsråd og avgjort av Kongen? Har Kongen motsatt seg et slikt fredstilbud? Har regjeringen overskredet sin kompetanse? Jeg kjenner intet til dette. Kongen og regjeringen flyktet fra landet føre enn der ennu forelå noe svar fra tyskerne.

Den norske hærmakt kapitulerte fullstendig og de i Sverige internerte norske tropper ble - med tillatelse fra den flyktede norske regjering i London - løslatt og kom tilbake til Norge. Slikt foregår ikke, hvis der fortsatt er krig! - Har så den norske regjering og Kongen senere erklært Tyskland krig? Jeg

Den foran omtalte bok
har jeg lest etter frigjøringen.
Jeg så på vår london-regjering
hva andelodes under "Krigens".

-4-

vet intet om dette. Der er - så vidt meg bekjent - heller ikke påstått noe slikt. Hvor blir det så av krigsforholdet mellom Tyskland og Norge? Jeg vet, at såvel helt nøytrale eksperter på området som amerikanske, engelske og franske politiske ledere bestemt hevder, at Norge ikke har vært i krig med Tyskland. -

"Landssvik-anordningen" ble godkjent av regjeringen, som grunnla sin fortsatte eksistens i London på den såkalte "Elverums-fullmakt", som ikke var noen fullmakt til noen utvidet kompetanse. Det var bare en uttalelse, som i forvirringen behendig ble slynget ut og oppfanget igjen, men som ikke en gang etter den aller tynneste rettsfølelse kan betraktes - selv ikke formelt - som noen virkelig fullmakt. Selv de som til tross for alt finner å kunne godta denne "Elverums-fullmakt" må da kunne se, at den ingen fullmakt ga til å fremkomme med noe slikt som denne "Landssvik-anordning". Den var og er et dobbelt - åndelig - bedrag.

Denne landssvik-anordning ble så senere høytidelig lovfestet av Stortinget etter "frigjøringen". Hvilket storting? Det samme storting som ulovlig og egenmektig hadde forlenget sin egen stortingssperiode med 1 år! Akkurat i det år vi ble okkupert. Det samme storting, som selv hadde erklært seg villig til å avsette konge og regjering! -

Denne lov ble deretter konfirmert av Høyesterett. Er det den samme institusjon, som under okkupasjonen unnlot å gjøre folket oppmerksom på at den anså tilstanden - ikke som okkupasjon - men som krig? Denne institusjon, som aldri den gang sa noe som helst om at den anså det for å være ulovlig, enn si strafbart, å være medlem av NS - et parti, som før landet ble okkupert var godkjent at statsmaktene? Og som ble sittende i virksomhet året ut. -

Er det da merkelig, at storparten av det folk som i årevis ble bearbeidet med hevntanker og løgnpropaganda både fra Oslo og fra London, ble moralsk tilsløret? Når f.eks. mord ble kalt berettiget likvidasjon, til og med uten at en hørte presstene protesterte. Nei, det er ikke så merkelig. Der måtte selvsagt spores sterke virkninger av slike krefter.

Etter kapitulasjonen i 1945 "reddet" så den rettferdige regjering "landssvikernes" inn i konsentrasjonsleirer, hvor der i den første tid utspiltes scener som kunne måles med tyskerens. Disse hodekulse arrestasjoner ble etter sigende utført fordi NS-medlemmene måtte reddes fra folkets raseri: De "lange knivers netter" måtte ikke finne sted, nu skulle alt igjen gå lovlig for seg! Rettsstaten Norge gjorde igjen sin inntreden blant kulturnasjonene! Men ved å stemple alle medlemmene av NS som "landssvikere" felte man i landssvik-anordningen en kollektiv forhåndsdom over dem før sakene kunne bli avgjort av domstolene. Som det nu ser ut, er mange kommet i en slags "koma". En reagerer ikke gjerne på noe lenger. Løgnen og bedraget har regjert så lenge, at man er blitt trett og selvoppgivende, man overlater alle vanskeligheter til "myndighetene". Men virkningene av en slik tilstand de merkes.

Spør nerve-legene, så vil en få et bilde av hvor mange mennesker som går omkring med selvmords-tanker. Hvor tendensen til å slette seg selv ut er øket. Dette er et fryktelig forfallstegn, som særlig merkes i slike krisetider hvor mennesket er redd for å leve videre, er redd for fremtiden.

NS-medlemmene pines sjelelig i årevis. For å nevne et lite eksempel: Du fradømmes æren ved å tjene i rikets krigsmakt, men du har allikevel plikt til å være med, du skal bære byrden. Igjen det samme: En juss som ikke holder. Og derfor unnlater myndighetene å prosedere når noen nekter å tjenestgjøre. Jeg vet ikke om én som har møtt Stavnsbåndets oppløsning i 1787 og hoveriarbeidets opphevelse i 1788 ble slutten på en utålelig tilstand for bøndene, og den skampletten ble vasket vekk. Men hva skal man si til at NS-medlemmer fradømmes retten til å bo eller oppholde seg der hvor de tidligere hørte hjemme? -

Landssvikloven har satt oss hundrer av år tilbake i vår kulturelle utvikling. Den vil måtte føre til nasjonalt forfall, fordi den er skapt av hevnen. Og i sin konsekvens bærer den frykt i seg. En stor nasjon kan kanskje fortsette å lyve, hykle og krige for å forsvare sig ~~seg~~. Men har en liten nasjon livsberettigelse, når den mangler moralsk kraft til å kaste av seg et åk av slike nedbrytende krefter? Tyskerne hadde før i tiden sine konsentrasjonsleire med fanger som måtte arbeide som slaver. Etter "frigjøringen" ble i Norge selv varetektsfanger tvunget til å arbeide som slaver i og utenfor de samme leirene. Den norske stat leiet ut disse slaver mot høy betaling, - d.v.s. "landssvikerne" selv fikk en mindre del av lønnen som - etter bolsjevikisk mønster - var stipulert etter toppytelses-systemet.

I den alminnelige oppfatning står tyskerne som de der utpinte Norge. Men etter hva der opplyses i boken: "Trelastbrukenes stilling under rettsoppgjøret" forholder det seg ikke slik. Pag. 114: "...således at Norge ved krigens slutt sto som det eneste av de okkuperte land, der hadde fått mer fra Tyskland enn vi selv hadde avgitt". I oppgavene over hva vi fikk importert er det stadig Tyskland selv som fremtrer som hovedeksportøren (pag. 127). Dette gir et annet bilde enn det som propagandaen har listet folk inn i ørene! Man glemmer, at som okkupasjonsmakt oppførte tyskerne seg mønsterverdig, når en ikke bekjempet dem. At fengselsopphold ikke var så felt i begynnelsen peker i all fall en bok av oberst Gabriel Lund på. Han var tysk krigsfange i Møllergaten 19 og i Åkebergveien i 32 måneder. Denne bok ble snarest trukket tilbake fra bokhandlerne, angivelig for å bli rettet, men det var nok ikke grunnen: for den kom ikke senere ut. Oberst Lund skildret forholdene i fengslet slik som han opplevde og så dem. Han var dødsdømt, dommen ble forandret til 5 års straff og han slapp med 32 måneder. Når en sammenlikner denne bok med andre bøker fra denne tid, så skjønner en at den forsvant. Oberst Lunds skildringer kunne ikke stå sammen med de skildringer som senere ble så populære. Lund var krigskommissær i Bergen. Han forteller om sin rettssak og om forhørene, alle detaljer, om net og klar og behandling. Sammenlikner en den behandling og den mat som Lund og hans kamerater fikk med den behandling og den

-6-

mat som NS-fangene ble utsatt for etter "frigjøringen", så er forskjellen til gunst for tyskernes behandling av sine fanger. Lund forteller jo ikke alene om seg, men han har et stort persongalleri å vise frem. Nu er det neppe tvil om, at tyskerne etter som tiden gikk ble værre og værre å ha med å gjøre. At nervene slo klikk hos mange. Jeg kan i all fall ikke se bort fra den omstendighet, at en av årsakene til denne omstendighet var den sabotasje som etter hvert ble drevet. Mord på åpen gate av NS-medlemmer er f.eks. ikke den gunstige medisin når det gjelder overopphetete, oppspilte mennesker som er i besiddelse av makten. Da kan makten lett misbrukes, slik som den dessverre også ofte ble det. Jeg vil imidlertid få lov til å si, at jeg aldri har hørt om noe NS-medlem som ikke satte seg i bevegelse, helhjertet, for å hjelpe når hjelp trengtes, når det da ikke direkte gjalt sabotører el.l., for da var hjelp utelukket. NS-medlemmer som kunne samarbeide med tyskerne bar en byrde, som de ferreste vet om. Det vil ikke si at jeg mener, at alle NS-medlemmer var førsteklasses. Nei, langt fra! Flere av dem var alt annet enn bra, og utvilsomt var det ikke så få strebere med, men det sier seg jo igrunnen selv, når det dreier seg om tusener av mennesker.

Alle de "jössinger" som var utsatt for tyskernes eller NS-medlemmers brutalitet hadde en mektig oppgave etter frigjøringen. Likeså de frivillige krigsdeltakere på engelsk side. En stor og skjønn oppgave lå tilrette for dem: straks å gå sterkt og virksomt inn for en forsoning med NS for landets skyld! Straks å gå inn for å bekjempe hat og hevn! Denne oppgaven forelå. Mennesker som er idealister kan ikke uten skade på seg selv la de nærliggende oppgaver ligge unyttet. *Sigunde* De skulle være de utsøkte, de var de utsøkte den gang! Men oppgaven ble liggende der unyttet, og nu nøyer de seg med å dyrke "minner" og "hverandre". De mister på denne måte sin kraft. De overlater spillet til politikerne. Men har de moralsk rett til det? Vil de bli sittende igjen? Skal tiden gå fra dem, med nye ideer, nye tanker, nye oppgaver?

Det har heldigvis falt i min lodd å treffe noen som aktivt har vært med på "den andre siden", både ute og hjemme. Med disse kan en tale, mens det kan være vanskelig å få i tale dem som ikke har vært med, som ikke har levet med i vanskelige og alvorlige, tildels livsfarlige situasjoner. En mann som er blitt rått sparket og mishandlet av en NS-torturist, og som også måtte se sin kone bli slått - han er helt menneskelig åpen og grei. Det er kvalitet! Den samme kvalitet har jeg sett hos mange NS:mennesker, spesielt hos frontkjemperne. Det er også det eneste grunnlag for at en forståelse skal bli mulig, at en slik kvalitet er tilstede. Således er det også mulig å forstå, at det frivillige samarbeid på Norge-England-siden har skapt særst godt vennskapsforhold til amerikanere og englendere, fordi de enkelte under disse alvorlige årene har funnet personlige verdier hos hverandre. Men slik er det også med de norsk-tyske frivillige. De samme personlige, gode menneskelige vennskapsforhold er knyttet på den siden. Begge et aktivum for det norske folk! -

Dommernes virksomhet nu er utrolig motig! Det forlanges jo, at nordmenn under okkupasjonen skulle si til tyskerne: Her i landet er det vår London-regjering som bestemmer. Vi er i krig med dere. Okkupasjonsmakten er fiende, og derfor adlyder vi ikke. Det er vi nordmenn, vi gode jøssinger, som f.eks. også bestemmer, hva dere får lov til å importere og eksportere. I det hele tatt hva dere skal få lov til og ikke få lov til. Men de samme dommere senker øyelokkene litt når de hører, at vi eksporterte i stor utstrekning alt vi kunne fremstille av krigsviktige saker!

Når en har lest Riksadvokatens meddelelsesblad nr. 46 for juni/juli 1948 er det betegnende, at det som står der først nu er kommet frem! Der er heldigvis noen enkelte motige mennesker som sterkt og seigthar tvunget disse opplysninger frem, opplysninger som er høyviktige for alle som er under etterforskning for økonomisk landssvik. Og allikevel er det bare delvis lykkes, og det er blitt forsinket av det offentlige så lenge som det overhodet var mulig. Det fremgår av disse opplysninger ganske tydelig, at samarbeidslinjen med tyskerne ble hevdet og at det nasjonale den gang ikke på noe vis spilte slik rolle. Det er helt på det rene, og kan ikke bortforklares, at holdningen for praktisk talt hele det norske folk i 1940 og 1941 var for samarbeid med tyskerne. På alle områder. Ingen myndighet, intet parti, ingen ledere frarådet denne kurs, men tilrådet den tvert imot! Senere er man blitt etterpå-klok og vil søke å dekke over det. Når denne linje ble fraveket er vanskelig å se. Arkivet til Nevnden for industri og omsetning er f.eks. kommet bort, og hittil har ingen kunnet skaffe rede på hvor det er. Samarbeidslinjen gikk dog så langt, at nevnden tok initiativet til samarbeid med tyskerne! Virkelig initiativ. Men en slik initiativ-taker er senere blitt dømt som landssviker. Kort og godt: Under administrasjonsrådets virksomhet var det avgjort en samarbeidslinje med tyskerne som ble hevdet. Og Undersøkelseskommissjonen går jo fullt inn for dette standpunkt og roser administrasjonsrådet, som i en vanskelig tid har administrert det okkuperte Norge på en så utmerket måte! - Det var den linje som jeg, med mange, fulgte.-

Noen spede angrep rettes riktig nok mot "rettsoppgjøret". Det fremheves f.eks. at det er lagt feilaktig an, for egentlig skulle jo minst 100.000 tysker-arbeidere også ha vært tiltalt og straffet! Noen peker på, at faktisk burde jo de fleste av Centraladministrasjonens embetsmenn, fylkesmenn m.fl. ha vært tiltalt og straffet like så vel som de andre. Andre igjen mener at Administrasjonsrådet, Nevnden for industri og omsetning burde holdes ansvarlig for den linje som de holdt på under okkupasjonen når det gjalt det økonomiske samarbeid med tyskerne, for denne offisielle linje gikk jo den gang ut på nettopp å samarbeide med tyskerne. Nu heves det røster som krever, at de menn som den gang var de ledende, åpent bør vedkjenne seg sine standpunkter og gjerninger, som dermed egentlig er frikjennende for andre, altså en ned-kriminalisering. Noen igjen sier, at hele landet vet jo at praktisk talt den største del av den norske handelsstand, industri, nesten alt av økonomiske bedrifter, banker o.s.v.- så å si alle samarbeidet med tyskerne. Altså kort og godt: Nesten hele befolkningen er lands-

-8-

svikere! Nesten alle skulle egentlig straffes! En professor karakteriserte, ut fra sin vitenskap, landssviklovens bestemmelser om tap av almen tillit som en psykologisk boumrent. Fordi bestemmelsen kun kunne antas å motvirke straffens egentlige formål, nemlig å gjøre de "skyldige" til lovlige borgere igjen. Jeg har imidlertid ennu tilgode å lese en som har mot til å si, hva forhåpentlig noen iallfall tenker; De aller fleste av dem er jo uskyldige!

Siste nyttårs-natt holdt en biskop en varmt følt preken og mante til forsoning mellom partene. Når en tar hensyn til at det var en statslønnet person som våget å ta et virkelig skritt, så var det meget gledelig. Men på samme tid var det trist. Man kan nemlig ikke vente forsoning førenn uretten er gjort god igjen! Det er umulig å dekke over en så skrikende urett! Når det gjelder en selv går det nok an, men ikke når urettferdigheten overfor titusener av mennesker bare dekkes over med ord, - det blir bare fraser. Der må aktive handlinger til for å omstyrte uretten. Det er ikke nåde som løser flokken, skjont en er nødt til å be om nåde når det gjelder å hjelpe andre. Nåde er på sin plass og av umistelig betydning, når et menneske er dømt rettferdig. Men her gjelder det å skaffe oppreisning! Allikevel - det var et skritt hen imot å ville rette på forholdet. Forholdene ligger jo nu noe bedre an til å kunne bringe en endring. Til å begynne med skal det ha vært likefrem farlig om noen våget seg frem på med et forsiktig "varsku" om, at det ble begått urett. Men litt etter hvert er det jo blitt noe mindre farlig å ta til orde. Pressen, som til å begynne med var ensrettet, smakte av "for milde domme" - "han skulle dødsdømmes" o.s.v. Pressen skrev med en undertone av skjelve for selv å bli tatt, - den begynner nu langsomt igjen å vise tenner, og den tillater virkelig noen innlegg mot rettsoppgjøret. *Den fri presse er jo imidlertid bare å tro på en illusjon, hvilket ikke forhindrer, at der virkelig kan være unntakelser.*

Å tro på

Den stand som har sviktet mest er vel jurist-standen. Disse Riks- og Stats-advokater, aktorer, dommere, mange såkalte forsvarene og ikke å forglemme flere "bobestyrere" som beredvillig og uten synlig skamfølelse har gått mektig inn for å "kverke" NS-medlemmene og få dem ned i rendestenen! At de har kunnet bekvemme seg til å bøye seg for å være med på den råhet som er "rettsoppgjøret", finne seg i å gjennomføre "landssviklovens" bestemmelser, som ikke var kunngjort, ikke var norsk lov, men allikevel skulle ha tilbakevirkende kraft og dømme mennesker for gjerninger som - hvordan man enn ser på det - ikke var ulovlige i gjerningsøyeblikket, - jeg unntar her de tilfeller som også etter tidligere lovgivning var straffbare. At de ikke har brutt ut av det hele og erklært, at de ikke kunne låne seg til et slikt "rettsoppgjør"! Låne seg til det å medvirke til å fremme urettvise saker! Ved frigjøringen het det: "Ved lov skal landet påny bygges". Men - som professor Skeie har sagt: Har vi noenstanne hatt så lovløse tider i hele Norges historie som vi har nu? - Og for dette bærer de norske juristene den største del av ansvaret! Ikke minst de dommere som sitter benket i "Norges Høyeste Rett".

Skulle der da intet være gjort ? Intet retts-oppgjør ? Jo visst ! Naturligvis skulle ~~alle~~ de NS-medlemmer som hadde misbrukt sin makt, som hadde opptrådt som torturister, som hadde angitt landsmenn for derved å oppnå egen fordel eller for å søke personlig hevn, eller som hadde overtrådt vår straffelovs bestemmelser, - alle disse skulle selvfølgelig stå til rette for sine handlinger. Og de, som hadde lagt alt til rette for tyskernes angrep og så selv flyktet. Og de, som hadde gjort seg skyldig i landsforræderi, dersom der var slike. Dessuten selvfølgelig kriminelle lovovertredere som sabotører, bankrøvere, mordere, tyver etc. - i det hele tatt også alle som gjennom sine handlinger ga okkupasjonsmakten midler i hen- de til å innføre unntakelsestilstand og foreta terrorhandlinger. For når landet var besatt av en overmektig styrke hadde en ikke lov til - hverken moralsk eller juridisk - å utsette befolkningen for den overlast som tyskernes repressalier måtte medføre. Selve det å tilhøre NS-partiet var jo fullt lovlig, fordi partiet før 1940 var et lovlig godtatt parti med sitt ~~samme program~~. De som effektivt hadde gått inn for å forandre statsforfatningen måtte naturligvis stå til ansvar for det. Jeg for min del var ikke en av dem.

Jeg innrømmer dog ikke, at vi i dag har noe "folkestyre" som det kalles. Vi har ikke det. - Den enkelte i folket har ikke mer med styret å gjøre enn en sild har sin egen mening i et sildesteng. ~~Folket er sildestenget.~~ De som dirigerer er partiene. Disse partier regjeres igjen av sine gamle partisjefer. Hvem folket skal få lov til å "stemme" på, det avgjør ikke folket, men partiet gjennom sin parti-mekanisme. Når nu et enkelt parti har makten vil det enkelt og sikkert si, at parti-ledelsen leder Stortinget, leder landet. Jeg angriper gjerne denne løgn om et "folkestyre". Legg merke til denne enighet mellom partiene som er tilstede, når visse ting kommer opp som kan forstyrre parti-idyllen. Hvor stortings-representantene skulle stå faste som fjell, møter en voks. Hvor de skulle angripe som løver, der diskuterer de frem og tilbake, - som f.eks. debatten om, at arbeiderpartiet innsetter sine egne folk i nøkkelstillinger. Så stopper alt opp fordi statsministeren forteller at nei, ~~å nei da,~~ det der er vi på vakt imot! Der må ikke insinueres noe slikt. Og så går ingen lenger. Men de er gjerne enig om å sørge for visse fordeler som bevilgninger til "nye hus" for stortingsmenn og til "møblering". Og forslag om, at etter to perioder bør de kunne pensjoneres. Tenk for perspektiver. - Partiene har alle hatt en ærerik fortid. Arbeiderpartiet i sin korte, sterke levetid har jo gjort underverker. Venstre var jo tidligere den friske, liberale fanebærer, og høyre har som det konservative element også sin fulle andel i en ærerik fortid. Men dette er fortid! De tanker som lå bak alle deres tidligere handlinger er blitt gamle. Det er jo det som er tragedien. En innser ikke at der må nye tanker, nye impulser til i den sosiale utvikling!

I en avis for 19. januar i år omtales, at Tysklands-soldatene våre vernes av lov om barnebidrag. "Hvis loven oppheves, er det et spørsmål om det da vil bringe inn over vårt lands grenser en ny bølge av tysk-norsk avkom". En brigadeprest som intervjues uttaler at "man kan av og til få det inntrykk, at det

er noe mindreverdige å være tysk pike i dag og at de norske guttene det gjelder ikke respekterer henne som menneske". Han tilføyer, da avisen spør om det er gjort noe for å endre forholdene: "...foreløpig har ikke problemet vært så aktuelt at det er blitt tatt opp til behandling. Tilfellene der en tysk pike skal ha barn med en norsk soldat er ennå forholdsvis få". Forholdsvis få ! To dage senere offentliggjøres nye bestemmelser for Tysklands-troppene. Der heter det ordret : " Det er først og fremst ved eksemplets makt at troppene kan gjøre noe for å oppdra det tyske folk til demokrati".

Det er den norske regjering som skal oppdra det tyske folk til demokrati ved Tysklands-troppenes og eksemplets makt! Den samme regjering, som i sitt eget "demokratiske" land tåler den slags forhold som ovenfor er nevnt. Som tåler, at en "landssviker" etter å ha sonet sin dom er boikottet fra sin forening, mister sitt levebrød (er han student blir han relegert fra Universitetet for kortere eller lengre tid), ikke får arbeid, hvis han ikke prøver å lyve for å leve. Han er et villt, som det er tillatt hvem som helst å glefse etter. Hvis han tilhører en kategori som f.eks.pressen, må han for all tid gi sitt livsverk opp, han er ikke "værdig" nok. Hvordan forholdene er utenfor Oslo vet jeg lite om, når unntas litt fra Østre Toten. Alle som kjenner til det sier, at de største og dyktigste gårdbrukerne der har vært NS-medlemmer. Eksempelvis skal fjøskontroll-regnskapene som er offentliggjort vise, at alle de beste resultater var oppnådd på gårder som eies av tidligere NS-bønder. Det samme skal være tilfelle på Hedmark.

Disse bønder i Østre Toten ble etter "frigjøringen" utstøtt av Norges Bondelag - naturligvis. Men i den senere tid søktes de til dels hvervet tilbake som medlemmer av bondelaget, og en del lot seg også hverve. Men så kommer skandalen! Hvervingsmennene opplyste nemlig ikke om de faktiske forhold, muligens fordi de ikke var orientert. NS-bøndene fikk rede på følgende : Norges Bondelags landsstyre vedtok den 25/5-1945 at tidligere medlemmer av NS eller av Norges Bondesamband ikke skulle bli medlemmer av Norges Bondelag eller ha adgang til møter. Dog var det gjort den unntakelse at "den som kan legge fram overbevisende materiale som viser at han p.g.a. manglende evner er blitt medlem av NS eller Bondesambandet kan opptas som medlem, når det laget han sokner til går inn for det." - Ved rundskriv fra Norges Bondelag av 18/12-1947 er det gitt utfyllende bestemmelser. Der står bl.a. : Vi vil med en gang gjøre oppmerksom på, at i tilfelle en slik person (NS) får adgang til å gjeninntre i foreningslivet, må vedkommende ikke ha adgang til tillitshverv innen laget.... Hvor dommen gjelder begrenset rettighetstap kan det vanligvis ikke bli tale om opp-takelse før rettighetene igjen er oppnådd.... Selv om det gjelder passivt medlemskap i NS bør man ikke behandle det for mildt, og at man som alminnelig regel ikke bør sette ventetiden-før man atter opptar slike i foreningslivet- for kort.... Det er klart, at hvor man står overfor en person som ved dom eller forelegg er fratatt de alminnelige statsborgerlige rettigheter, vil det i foreningslivet føles ubehagelig og skape vanskeligheter, dersom det i praksis medfører personlig omgang, som blir tilfelle i lokallagene... Det er styret i lokal-

-11-

laget som har avgjørelsen og ansvaret for godkjenning av medlemmer i Norges Bondelag... styret må bedømme hvert enkelt tilfelle i overensstemmelse med de retningslinjer som her er trukket opp.... Styret må være oppmerksom på at andre medlemmer kan melde seg ut dersom laget er alt for villig til å ta inn tidligere NS og medlemmer av Bondesambandet....

Etter disse opplysninger kan en nok forstå, at gjen-innmeldelsene ble trukket tilbake. Nu undskylder Norges Bondelag seg og fremholder at "disse sirkulærer ble i sin tid utsendt av en sekretær". Bondelaget vil ikke selv ta ansvaret for sine egne sirkulærer. Man vrir seg, men ingen er sterk nok til å synge ut: Vi må be NS-bøndene om undskyldning for disse dumme sirkulærene! Noen ler skadefro og sier, stakkars bondelag som altså satte som betingelse for medlemskap overbevisende materiale om manglende evner. -

Denne hendelse, som på en måte er tragi-komisk, gir jo et eksempel på hvordan de undermenneskelige krefter formelig leker med en. Dette sirkulæret gikk i de dagene da den lavere patriotismen hadde overtaket - nemlig i mai-dagene 1945 - igjen fordi bevisstheten var sløvet. En våken bevissthet hadde jo aldri latt seg friste til å gå med på slikt erkesludder. Det er jo ikke NS-bøndene som ble rammet av dette sirkulæret, men det er Norges Bondelag, hvis styre har sovet da det skulle våke.

Slik forholder det seg fremdeles, etter 4 års "frigjøring" i Norge! De retningslinjer for gjeninntakelse som ovenfor er nevnt, de gjelder ikke bare innen Norges Bondelag, og de gjelder ikke bare innen foreningslivet, - men de gjelder også innen arbeidslivet. Og de synes å være de selv samme idag som Bondelaget ga uttrykk for i slutten av 1947! Har man lov til å protestere mot en dumhet, en selvgodhet, som dette viser eller skal man tie stille til det? Jeg vil i hvert fall ikke tie stille. -

Disse uverdige forhold er det Tysklands-brigaden med sine mange unge bondegutter skal representere for ved eksemplets makt å oppdra det tyske folk til demokrati!

Etter okkupasjonen ble mange slags sabotasje, bankrøverier og mord berømmet som tapre gjerninger, som f.eks. når en eller annen hadde blåst et skip i luften med mennesker ombord, et hus el.l. (Rettssaken og dommen over morderne som slo i hjel ekteparet Feldmann, som de skulle hjelpe over til Sverige, ble jo for resten noe drøy for mange, fordi den endte med frifinnelse). Hva vil man si, om der i Tyskland i dag, som nu er okkupert som vi var det, begås et attentat mot f.eks. den norske brigades brakker, og der på den måte begås mord av hemmelige underjordiske grupper? Vil man finne det rimelig, forståelig, tappert? Ikke de familier som berøres av tapet. Vil man kanskje forlange repressalier, slik som tyskerne gjorde hos oss? - Det vil forhåpentlig ikke skje noe slikt, fordi tyskerne er mer vant med begrepene krig og okkupasjon enn vi er, som min sandten påstår at vi var - og fremdeles er - i krig med tyskerne! Spurte man en englender om han - hvis hans land

ble besatt - ville være med på å sprengne sitt eget lands skip, bygninger eller bedrifter i luften, tror jeg han ville svare et kraftig : "Never in my life!" Engländerne har det ordtak : Right or wrong - my country, - men "wrong" gjør han ikke mot sitt eget land!

Men da hele vårt rettsoppgjør vil rakne om begrepene klarer, så opplever en at kongen leser opp i Stortinget, at Norge fremdeles er i krigstilstand med Tyskland og Japan! At Norge lot seg overtale til å la Norge være med på å okkupere Tyskland, det er politisk sett etter min oppfatning helt fantastisk. Det er vel også den dypere årsak til at vårt land for fremtiden ikke lenger tør være nøytralt. Men kan vi være en part-haver, som man kan stole på? Vi gikk jo med på kapitulasjonen overfor tyskerne i 1940. Riktig nok husket ikke tre av våre fremste militære kapitulasjonsdokumentets betingelser, da herrene ble spurt om dette i en rettssak i Oslo. Men de hadde allikevel selv kvittert for å ha lest dokumentet i London! Offiserene ga sitt æresord på ikke å gå til kamp igjen! Når heller ikke æresord skal holdes, selv ikke en offisers æresord, når ikke kapitulasjonsvilkår behøver overholdes, men man stikk i strid hermed påstår at krigen fortsetter p.g.a. en regjering som flyktet og kom seg unda, hvordan kan da noen makt få tiltro til en nasjon, hvis fremste representanter opptrer slik? Hvis jeg blir overbevist om at en person lyver og bedrar, så medfører det at jeg må være forsiktig med å binde meg til en avtale med en slik kar, og hvor det allikevel må skje, der er jeg i all fall temmelig på vakt overfor ham og sørger for effektive garantier. Men er det stort anderledes med nasjoner? Var det ikke nettopp det som man bebreidet Tyskland, at det brøt inn i Belgien tross sine garantier?

Vår regjering har allerede valgt, - slik ser det ut. Vi skal være en utpost for Vestmaktene mot Russland, et brohode. Resultatet blir at vi får lov til å være sammen med de store, d. v.s. at vi tror at vi blir store selv. Vi gir i så fall for all tid vår nasjonale selvstendighet på båten. Og våre oppgaver som nasjon blir heretter bestemt, ikke av oss selv, men av en stormakt. Det vil igjen si, at Sverige heretter ikke lenger kan betrakte oss på samme vis som tidligere, der kommer - etter hva enhver må kunne forstå - en usikker tid for Sverige. Det vil derfor kanskje før eller senere bli nødt til også å måtte ta parti, og da kan Sverige velge hva det synes er det minst farlige onde, nemlig å bli nødt til å gå med Russland. Så kan situasjonen bli, at Norge og Sverige blir nødt til å bekjempe hinannen! Mot egen vilje og eget ønske. - Dersom imidlertid Norge, Sverige og Danmark allikevel kunne bli enig om et felles forsvar og en virkelig nøytralitet, med kamp til begge sider mot ethvert overgrep mot nøytraliteten, da er det ikke usannsynlig at i en verden som tydelig grupperer seg i to vældige maktkonstellasjoner der ville muligheten tale for at et slikt fast punkt : Skandinaviens - ville kunne bli respektert av begge parter. Ja, det kan såmen gjerne være at de begge - når det først var slått fast - gjerne så et virkelig nøytralt Norden. For et sted i verden må der jo være et fristed, om ikke for annet så for at begge parter derfra en gang atter kan komme på talefot med hinannen. Og vår skandinaviske

-13-

oppgave - især vår norske - ville være på åndslivets område bevisst å skape levende, byggende ideer, eller ta opp slike og føre dem frem. At der et sted i verden ble arbeidet med ånd, og ikke bare med kanoner, det måtte være vår oppgave.

Hermed har jeg prøvet å gi ord for noen tanker og følelser som muligens kan være av en smule interesse også for andre, og derfor har jeg vært freidig nok til på en høyst ufullkommen måte å gi uttrykk for dem før jeg igjen settes inn i fengsel.

Så litt om det som vil føre meg til fengslet:

Jeg ble arrestert den 9. mai 1945 uten noen annen grunn enn at jeg, da jeg helt tilfeldig ble spurt om jeg var NS-medlem, straks svarte: JA. Så sat jeg på Ilebu til 20. oktbr. 1946, altså i ca. 18 måneder. Ca. 10-12 forskjellige dommere forlenget etter hvert fengslingskjennelsen, og den ene liknet den annen i det å se flau ut. Heldigvis at de så flau ut, får jeg vel si. Siden jeg kom ut har jeg meldt meg en gang hver uke til landssvik-politiet. I all denne tid ute har jeg mast på for å få saken min fremmet. Det har ikke vært noen som helst grunn til å la den ligge, og landssvik-politiet har uforbeholdent innrømmet at det er nærmest en skandale. Men dermed er det også blitt! Bobestyreren har sittet på boet. Han har vel likt å beholde det lengst mulig, eller han har kanskje håpet at jeg skulle stikke av. Hva vet jeg. Han har imidlertid sittet på boet. Å skaffe seg noe lønnet arbeid i denne tid har vært helt forgjeves, trass i flere forsøk. Ikke en gang som nattevakt er en brukbar. Jeg har fått utbetalt av mine egne penge kr. 200,- pr. måned! Akkurat så meget at jeg ikke behøvde å dø av sult, hvis jeg var nødt til utelukkende å leve av dette beløp. At boet, da jeg kom ut fra Ilebu, hadde henved kr. 200.000 i kontanter tross "realisasjon" skulle dog si, at det var unødvendig å være så smålig likeoverfor en mann som svarte et ufortøvet JA også da han ble spurt om å selge sine forretninger i Oslo, Bergen og Stockholm, hus og innbo, og som uten å blunke selv hadde oppgitt alt som han ble spurt om helt sannferdig, og som dessuten for egen del har tilføyet opplysninger som helt tilrettelegger alt.

Men nu vil jeg ikke lenger være med på dette. Nu er mine private forhold slik at jeg kan gjøre hva jeg lenge har tenkt på: Si stopp. Jeg møter derfor ikke lenger frem og lar meg registrere forbryter. Jeg pakker min ryggsekk og venter på å bli satt inn igjen.

Som

Jeg vil vel sannsynligvis bli arrestert igjen på grunn av dette åpne brev. Og da vil man forlange straff-arbeid av meg. Det vil jeg ikke utføre. Når jeg så en gang blir dømt, vil det igjen si at jeg kan bli idømt straff-arbeid, og jeg erklærer herved, at det utfører jeg heller ikke. Arbeide gjør jeg gjerne, men tvangen protesterer jeg mot. Derfor gjør jeg kun frivillig arbeid, om dette tillates. Ellers ikke. Videre erklærer jeg: Da denne meddelelse er åpen og sendes til en del mennesker i inn- og utland med min her uttrykte tillatelse til ettertrykk for hvem som vil, så kan det jo tenkes at dette vil påskynde min sak så den kommer opp. Jeg vil da føre den selv.

-14-

Ikke fordi jeg er spesielt misfornøyet med den oppnevnte forsvarer, men fordi neppe noen jurist vil kunne gå med på mine vilkår. Jeg ønsker dog gjerne fortsatt å beholde min forsvarer for å ha en forbindelse utad, men jeg vil føre min sak selv. I og med at jeg anser "retts-oppgjøret" som umoralsk vil jeg ikke innkalle noen vitner. Heller ikke på noen som helst annen måte forsvare meg enn at jeg er villig til å svare på spørsmål som stilles, dersom disse spørsmål er av den art, at jeg anser et svar nødvendig. Jeg kommer altså ikke i vanlig rettslig forstand til å "forsvare" meg. Jeg har ikke gjort noe som er kriminelt eller som har med høyforræderi, landsforræderi, landssvik eller landssvikt å gjøre. Heller ikke vil det være mulig på noe vis å få meg dømt på rettfærdig måte som profitør, for min fortjeneste under okkupasjonen var lavere enn før. Jeg innskrenket mine forretninger med vilje, men jeg hadde intet i mot å selge til tyskerne, eller retttere; å la mine forretninger i Oslo og Bergen selge til tyskerne. Tvert i mot gjorde jeg det gjerne. I likhet med hva hele bransjen gjorde! -

Selvfølgelig blir jeg dømt. Men den dom blir ikke appellert av meg, uansett hva den lyder på. Selvsagt blir den heller ikke vedtatt. -

Noen av de brutaleste dommene er etter hvert redusert en del, dels gjennom 2/3 soning, så 1/2 soning for enkelte grupper, og dels derved at påtalemyndighetene oppfordrer den dømte eller hans familie til å søke benådning for avkortning av straffen. Og - de forskjellige statsadvokater og myndigheter søker på dette vis å gjøre gode miner til slett spill. Som regel er de svært elskverdige etter at dommen er falt og vil gjerne stå til tjeneste med å få dommen redusert gjennom benådning. Der er også i enkelte tilfeller av påtalemyndighetene gjort noe for å få rettet på noen av de mest horrible dommene. Men en del er det for sent å få rettet. Døden har innfunnet seg, enten naturlig eller gjennom mord - det kaller jeg nemlig dødsstraffen for. Jeg vet av personlig erfaring at selv i et tilfelle, hvor statsadvokaten åpent innrømmet at dommen var meningsløs streng, ble det uttrykkelig sagt fra at den kunne ventes nedsatt betydelig ved søknad om benådning, men han ville ikke selv gjøre det. Selvfølgelig tar da mange dette skritt, ydmyker seg, fordi en ikke står alene i verden og nøden - til dels den bitreste nød - fordrer at alle hensyn må settes til side for dette ene: å hjelpe sine kjære. Der er dog mange som føler sitt menneskeverd mishandlet ved en slik ny fornædrelse men der er atter andre som blåser ad dette: "det spiller ingen rolle hva en blir tvunget til av disse menneskene - siden skal de få det igjen". Og der er alle slags mellomstandpunkter.

Hva angår avkortning med 2/3 eller 1/2 soning så betyr jo det, at man slipper ut på "prøve", slik som lovgivningen ellers behandler alkoholikere, vaneforbrytere o.s.v.! Nu er der noen som har foretrukket å bli sittende den hele tid, som altså ikke vil godta den fornærmelse å bli sloppet ut på "prøve". Noen som ikke har hatt andre å tenke på. Men dette vil fengslene nødig være med på, fordi det nettopp betyr et uro-moment - særlig for betjeningen kan jeg tro - å beholde dem. Derfor

skal man, etter hva jeg har hørt, i den senere tid ha ekspedert slike protester nokså håndfast : man har simpelt hen sluppet slike karer utenfor portene når den halve soningstid var omme. Hold deg utenfor, vi vil ikke ha deg her lenger!

Som en videre protest mot dette "rettsoppgjør" erklærer jeg herved, at jeg ikke godtar noen "prøvetid". Om man gjennomfører 1/2 soning ved å sette meg utenfor fengselsporten, så gjerne for meg. Men da nytter det ikke å si, at prøvetiden skal oppretholdes!

Ennå en ting : Dersom der kommer noe amnesti, slik at fengselsoppholdet dermed blir avsluttet, så tar jeg ikke imot noe slikt amnesti unntagen det bringer oppreisning igjen for alle de urettferdig dømte. Om man allikevel sørger for i et slikt tilfelle å bli av med meg ved å sette meg på porten, så kan jeg ikke gjøre noe ved det! Men dermed har staten karakterisert sin egen svakhet, og det vil den nødig, så det er mulig at jeg ved dette brev har sørget for å gardere meg mot å stå imot 1/2 soning med prøvetid og/eller ta imot noe amnesti som ikke er fullt tilfretsstillende.

Jeg vil ikke avslutte disse refleksjoner uten å tilføye noe som er nødvendig.

Det er riktig, at jeg ikke på noe vis føler meg kriminelt eller juridisk straffskyldig. Men på den annen side vil jeg innrømme, at der er flere ting som jeg gjerne skulle ha ønsket ugjort. Det var vesentlig ut fra patriotisme at jeg etter moten overveielse meldte meg inn i NS i september 1940 etter Terbovens tale. Jeg trodde, at Tyskland ville bli seierherre. Før hadde jeg ikke hatt ~~noensomhelst~~ sympati for NS-partiet. For meg ble Quisling imidlertid renvasket for enhver tanke på forrederi da han offisielt trådte tilbake og overtok demobiliseringen og ble takket av Høyesteretts justitiarius. Ikke kunne jeg tenke meg den gang at dette var spillfekteri av Pål Berg. Allikevel reagerte jeg mot Quisling og hans parti inn til spørsmålet ble stillet om landets skjebne i september. Da meldte jeg meg inn. Slik så jeg det den gang. Da jeg først hadde meldt meg inn begynte "besettelsen" å virke. Jeg kalder det besettelse, for det var det. Ens sunne menneskevett ble jo endevendt. Jeg kom til å tro på "programmet" og dette med "fører-prinsippet" o.s.v. Absolut ! Trodde at det var det riktige og at de som ikke innså det var mer eller mindre undermåls. Intet argument hjalp mot dette i en tid. På liknende vis som mange av det norske folk nu er blitt synkvervet. Derfor kaller jeg dette en "besettelse". Jeg visste ikke om de redsler en senere har lest om - med gasskamre og djevelsk behandling av jøder og andre. Heller ikke trodde jeg på, at mine landsmenn kunne bli torturert ved forhør. Jeg hørte noen rykter, det er riktig nok, men hvor jeg prøvde å undersøke, var det umulig å komme frem til et eneste virkelig tilfelle. Dog må jeg med skam innrømme, at jeg en gang i Tyskland så en stakkars gammel jøde med et stort merke "J". Det var uhyggelig og jeg syntes fryktelig synd på ham, men jeg kastet inntrykket ut igjen. Videre så jeg noen konsentrasjonsleire like i nærheten av vår ekserserplass, en var vel omtrent som Ilebu,

der var visstnok franskmennene i flertall, men også andre nasjoner, men derimot en leir for russerne var forferdelig og umenneskelig. Man ble forklart, at russerne mishandlet de tyske krigsfangene så forferdelig, at tyskerne måtte øve repressalier! I en leir som jeg en gang senere kom i nærheten av så jeg i et tilfelle, at en offiser fulgt av en annen gikk inn i et telt, hvorfra jeg hørte skrik. Et skudd, og stille. Jeg roper, spør utenfor piggråden: Hva står på? Og får et rolig svar: Gnadenschuss. - Selvfølgelig følte jeg, at det var forferdelig, og jeg syntes meget synd på disse stakkars menneskene som ble så slett behandlet. Nu er det imidlertid et merkelig forhold: Når en er i uniform, som jeg da var, beskytter uniformen på en eiendommelig måte mot tanker og følelser som slike, som kom opp i meg ved disse tilfeller. En blir - eller kan bli - sjelelig forrået i en uniform, i all fall under en krig. Jeg har kanskje både sett og hørt mer enn andre, og i min alder burde jeg ha reagert bedre enn jeg gjorde.

Jeg hadde etter min tilbakekomst fra krigen bestyrelsen av mange små jødeboer. Det er jeg virkelig flau over. Ganske enkelt flau! Ikke fordi jeg gjorde noe galt. Jeg prøvet å hjelpe hvor der var anledning, og det var der i flere tilfeller, men jeg burde ha reagert og ikke tatt imot et slikt oppdrag. På liknende måte som jeg synes en anstendig jurist ikke burde ta imot slike oppdrag for bestyrelse av boer tilhørende NS-folk. Disse er jo også i en viss forstand utsatt for den samme behandling som jødene var, naturligvis uten sammenlikning forøvrig med tyskernes djevelske utryddelse av jødene. Det minner meg om en artikkel i "Spektrum" med et varmt følt inserat om negerproblemet i U.S.A. Men det problem som lå like for nesen: NS-problemet - det ble ikke nevnt. I virkeligheten er NS-medlemmene blitt behandlet tildels værre enn negrene. - Slik sløvhet som jeg selv viste likeoverfor leiren i Tyskland, slik sløvhet viser folk over mishandlingen av NS-medlemmer. Jfr. Martha Steinsviks bok med navngitte eksempler på råhet mot NS-fanger. Man kaster inntrykket ut igjen fra hjertet, eller en åpner ikke hjertet i det hele tatt.

Jeg innser idag, at jeg burde ha kunnet slutte meg til at en "politistat" som den tyske ikke kan eksistere uten slike slette midler, ~~det~~ er kun ved frykt at den kan regjeres. Dette er noe som også andre bør kunne innse, at vi nu igjen uvegerlig driver hen i mot diktatur med de metoder som er innført allerede. Idag bruker det regjerende parti et sterkt våpen, nemlig å appellere til patriotismen. Den er som alt annet i denne verden to-sidet. Som sort og hvitt, som godt og ondt er kontraster. Hvor den ene ikke finnes uten det annet som motkraft. Så også, som vi alle vet, med patriotismen. Det gode, det lyse, er den norske folkeånds arbeid i folkesjelen, den gode nasjonalfølelse, den som hjelper til å bære ens bevissthet, den som gjør noe for andre. Motbildet, motkraften er nasjonalismen eller stats-patriotismen, som appellerer til de laveste drifter i en. Til felles-brølet, opplevelsen av en slags masse-følelse, hvor de ubevisste krefter lett kan ledes hen mot bestemte mål. Kort og godt: Den chauvinistiske nasjonalisme, den som ikke gjør noe, men vil grafse til seg.

Livet er underlig. Ser man på historien eller på sitt eget liv, så flyter det av og til ^{godt for andre} langsomt og rolig. Så hender det i få

øyeblikke, i korte, fortattede perioder noen veldige sprangvise begivenheter. Min generasjon - jeg var i mai ifjor 61 år - har gjennomlevd to verdenskriger! Og hva har vi fått ut av livet, vi som har fått lov til å leve med da verdensbegivenheter synlig levet seg ut fra år til år, i motsetning til det som det tidligere tok hundreder av år for å forandre? Nu med et rykk er alt blitt anderledes. Men det merkeligste av alt er, at det er mange av oss eldre som forblir i samme tankebaner og vaner som før. Åndsforskeren, dikteren, kunstneren, kan leve med i tidens oppgaver og tanker, ja enkelte kan se inn i fremtiden. Vi andre kommer mer eller mindre tregt etterpå.

Nu er der millioner av tyskere som trodde på Hitler og tusenvis av nordmenn som trodde på Quisling, og som medisin skal de nu demokratiseres. Men hittil er der mange, som ikke engang kan gi en tilfredsstillende forklaring på hva begrepet demokrati er. Det var en gang en umåtelig viktig tidsfaktor, nu er det ikke det lenger, fordi selve begrepet jo er voldtatt. Alle er demokrater, bolsjevikene på sin side, englenderne på sin, amerikanerne på sin o.s.v. - je, selv vi med vår stats-sosialisme vasser i "demokrati". Demokratiet, mener flere, kan oppstå igjen i fornyet skikkelse og det slik: hvor rettslivet virkelig får anledning til å fri seg fra sitt usunne samliv med det økonomiske liv, og hvor rettslivet kan hente friske, nye krefter fra et frittstående åndsliv, der er der muligheter for et nytt demokratisk liv, nemlig slik at folket får velge de personer som de har tillit til vil styre, rettslivet og det politiske liv for seg. Det høres lovende ut. Det skulle bli demokrati. Men i mellomtiden går tyskerne og også mange NS-mennesker omkring i en slags ørske og fortvilelse. Mange tviholder derfor ennå på nasjonal-sosialismen, rimeligvis fordi de ikke kan slippe denne uten å få noe istedet.

Jeg har lyst til å peke på to ord. Det ene er ordet "landssviker". Tenk et eneste øyeblikk på hvilken suggererende kraft og virkning et slikt ord har. Nevn det så i forbindelse med det annet ord: "rettsoppgjør". En blir kall av det første, varm av det annet. Men naturligvis skal begge disse ord "landssviker" og "rettsoppgjør" føles som kalle. Hva er det som bevirker forskjellen? Det kommer av, tror jeg, at "nasjonalismen"s spøkelse står bak og puster på ordet "rettsoppgjør" i denne ord-sammenheng, slik at det "kjennes" som varme. Der ved oppnås følelser som ikke er naturlig forbundet med ordet, men som er fremkommet for å bedra, føre vill, for å besette eller hvilket navn man nu vil gi det. I det øyeblikk det gjennomskues er fortryllelsen borte, ja selv varmen i ordet "rettsoppgjør" dunster bort, og ordet får tilbake sin riktige følelse av kulde og uhygge, som et slikt ord bør utstråle. I denne sammenheng, hvor kulde virker som varme i dette ord, synes det å være djevleskap tilstede. - Men tilbake til ordet "landssviker". En jurist har f.eks. fått en innskytelse. Hvor kommer en slik innskytelse fra? Han sitter og grubler og myser, er på jakt etter noe: landsforreder det går ikke an å bruke, for vi har jo lover for slikt. Man visste i alminnelighet hva ordet landsforrederi innebar. Det var historisk sett en sjeldenhed. Det var noe helt uhyggelig. Det ville man allikevel re-

agere mot om 100.000 mennesker eller fler skulle dømmes som landsforredere. Så kommer innskyttelsen. Jakten er vellykket: Landssvik! Hvorfra kom innskyttelsen? Hva har den hatt med seg i sitt følge? Hva vil den fortsatt bringe? - Stakkars den som fikk innskyttelsen! Han må gjerne bli overdenget med ordener, titler og æreshverv, Jeg synes synd på ham og føler en merkelig glede og takknemlighet over å oppdage, at jeg har denne medfølelse og ikke har noen smak av bitterhet mot ham eller henne. For alt hva jeg vet, kan det ha vært en kvinne som har vært medium. -

Men "landssvik" har vist seg å være et meget tøyelig begrep, og det er blitt mange nok som er anklaget for det. Og hva er ikke medlemmene av NS blitt dømt for? Og hva er de ikke blitt dømt til? Når det blir så helt urimelig at reaksjonen blir for sterk, så lapper man bare litt på landssvikloven. Nu skal man lappe igjen. Der er fremsatt propisisjon om endringer i reglene om rettighetstapene. Tonen i denne endring belyses imidlertid ganske klart ved følgende uttalelse: "Justisdepartementet finner det lite betenkelig å endre reglene om at tap av retten til å få offentlig tjeneste skal falle bort. Det vil bero på ansettelsesmyndighetene om en tidligere landssviker vil bli ansatt i offentlig stilling. Etter de erfaringer man har, er det neppe særlig fare for at ansettelsesmyndighetene vil ansette en landssviker som ved lov får ettergitt rettighetstapet etter landssviklovens § 10, nr. 4, i en stilling som han etter omstendighetene må betraktes som uverdigg til å inneha." Så der er ingen fare for det offentlige liv! Noe tidligere NS-medlem risikerer man ikke å få inn igjen. -

Og så garderer man seg ved det nye forslag til endringer av Strl. § 86 som Justisministeren har redegjort for i Juristforeningen nylig. Her skal nu inntas alle de "forbrytelser" som man mener NS-medlemmene har gjort seg skyldig i under okkupasjonsårene, samt en god del nye. Med disse bestemmelser, bl.a. om at enhver offentlig tjeneste er forbudt under okkupasjontider, vil det jo bli helt umulig å leve i landet under en ny okkupasjon. Man må vekk for ikke å bli forbryter. Har man tenkt på flukt igjen i tilfelle av ny okkupasjon? Det synes så. Og skulle det da ennu en gang lykkes de flyktende å komme tilbake til landet, så kan man med de nye straffelovsbestemmelser i hånd herje som man vil. Da er der ikke mange av dem som måtte bli igjen i landet som ikke er lovovertridere, da kan hus og hjem, bedrifter, banker, industri- og forsikringsselskaper og alle formuer konfiskeres! Da vil hatet og hevnen påny kunne feire sine største triumfer! Nu vil regjeringen med en slik lov kunne lamslå hele befolkningen - den kan påny fra utlandet gjennom en idealisert flukt drive rederivirksomhet, og på en slik måte, at statsskipets hele last tilfaller dem denne gang når de kommer hjem. Ser en ikke, at det fremdeles er de undermenneskelige krefter som er ute og går? - Det hele ser temmelig håpløst ut. -

Nei, det som trenges her er ikke den slags lapperier og anslag. Det som trenges er en oppreisningslov! Linjen tilbake til et sunnt samfunnslegeme er, at feilen erkjennes fra begge sider, ingen nye gjengjeldelses-aksjoner men

full oppreisning for alle dem som har måttet lide uforskyldt! Først da er grunnlaget lagt for tilgivelse, og derved med mulighet til vekst for alle og for landet. La det bli nedsatt en komite til snarest å gi forslag til slike bestemmelser, og la den komite bestå av folk som ikke er implisert i det folkebedrag som har foregått og fremdeles foregår! La det bli objektive og hederlige folk. La professor Skeie føre forsetet!

Det utrolige kan allikevel skje, at vi som folk kan få lov til å tjene vår virkelige oppgave som vi alle har syndet slik imot. Denne : innad å kjempe oss frem til moralsk styrke - utad å tjene den sande internasjonalisme! Hvis vi søker den vei, da vil også motgang og feiltrin, når de moralsk erkjennes og overvinnes, kunne tjene som grobunn. Ja, selv dette demoniske som har fått leve seg ut i "rettsoppgjøret" og i "landssviker"-begrepet har mulighet i seg til å kunne forvandles. -

La meg få avslutte arbeidet med dette brev med et bilde fra et land som i visse henseender har en liknende oppgave som vår, nemlig Schweiz. Der er en blomst, som om våren blir kalt til live av solen, og som med slik jubel, styrke og hengivenhet strekker sin spede stilk slik, at selv ikke den tykke is kan hindre den i å nå frem til møte med solen. Et under, som skjer hver eneste vår! -

Hilken

Oslo den 26. februar 1949.

Sophus Noreger

 Sophus Noreger.